

УДК 911.3

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТУВАННЯ ТА КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Бульба Ю.М.,
аспірант кафедри географії
(Ніжинський державний
університет Миколи Гоголя)

*У статті досліджено теоретичні основи інвестиційних процесів в Україні. Висвітлено погляди різних учених щодо сутності інвестицій. Проаналізовано інвестиції за різними ознаками. Проведено аналіз капітальних інвестицій в Україні. **Ключові слова:** інвестиції, інвестиційні процеси, класифікація інвестицій, капітальні інвестиції.*

*В статье исследуются теоретические основы инвестиционных процессов в Украине. Освещены взгляды разных ученых относительно сущности инвестиций. Проанализированы инвестиции по различным признакам. Проведен анализ капитальных инвестиций в Украине. **Ключевые слова:** инвестиции, инвестиционные процессы, классификация инвестиций, капитальные инвестиции.*

Bylba J. THEORETICAL BASIS OF INVESTMENT AND CAPITAL INVESTMENT IN UKRAINE. The theoretical bases of investment processes in Ukraine are investigated. Consider the views of different scientists about the nature of investment. Investment analyzes on different grounds. Capital investments in Ukraine are analyzed. **Key words:** investment, investment processes, classification of investment, capital investment.

Постановка проблеми. Вивчення інвестиційних процесів – важливе дослідницьке завдання як для економіко-географів, так і для економістів. Зумовлено це тим, що інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності та водночас визначають процес економічного розвитку держави. Нині інвестиції являють собою засіб забезпечення умов виходу з негараздів, підвищення технічного прогресу, якісних зрушень у народному господарстві, зростання якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

У сучасному суспільстві досить актуальним є поглиблення теоретичних досліджень інвестиційної діяльності на всіх її рівнях. Однією з основних проблем залишається теоретичне висвітлення інвестиційних форм, їх взаємозумовленості та взаємозв'язку, а

також визначення головних пріоритетів у регіональній структурі інвестицій.

Просторово-часовий аналіз досліджуваних процесів також є актуальним, проте для цього треба осмислити головні поняття інвестиційної діяльності, узагальнити їх.

Метою статті є розгляд теоретичних основ інвестиційних процесів і проведення аналізу капітальних інвестицій в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість визначень поняття «інвестиції». Економічну сутність цього поняття вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: О.П. Ковтун, А.С. Музиченко, Я.Д. Крупка, С.К. Реверчук, Дж. Бейлі, А.А. Пересада та інші. Варто зазначити, що не існує вичерпного й загальноприйнятого визначення терміна «інвестиції», яке б відповідало потребам сьогодення.

Т.В. Дорошенко вказує, що інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні й фінансові активи з метою отримання прибутку (доходу). Під інвестиціями треба розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу) [2, с. 114].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність», зазначено: «Інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й іншої діяльності, унаслідок чого створюється прибуток або досягається соціальний ефект» [7, с. 6]. Такої думки дотримуються О.М. Ляшенко та О.М. Антіпов.

Тематика інвестицій широко представлена в роботах зарубіжних учених. Л.Дж. Гітман та В. Шарп у дослідженнях приділяють увагу проблемам інвестицій і факторам, що на них впливають, а також визначають вплив інвестицій на світову й національну економіку [8, с. 112].

Окремі напрями й аспекти інвестиційних процесів досліджували такі вчені-географи: Ю.Д. Качаєв, Б.М. Данилишин, А.Л. Мельничук, А.П. Голіков, О.Г. Топчієв, С.П. Запотоцький, Ю.Ю. Заволока, О.Ю. Кононенко, Л.М. Немець, В.Д. Олійник, П.А. Черномаз.

Ю.Д. Качаєв основну увагу приділяє проблемам дослідження інвестиційної діяльності на загальнодержавному рівні. Автор розробив методичні й теоретико-методологічні основи інвестиційно-географічного районування України [3].

Ю.Д. Качаєв виділив інтегральні типи й підтипи згідно з теоретичними засадами інвестиційно-географічного районування, а також запропонував типізацію регіонів України за сукупністю типологічних ознак інвестиційної діяльності. Також Г.П. Підгрушним та Ю.Д. Качаєвим розробле-

ний атлас «Україна. Промисловість та інвестиційна діяльність» [4].

Ю.Д. Качаєв визначає процес інвестування як «вкладання матеріальних, фінансових коштів та інтелектуальних цінностей у різні види діяльності, тобто сприяння розвитку певних процесів, явищ, об'єктів, зокрема забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів» [3, с. 39].

Проте не всі аспекти були визначені й отримали чітке наукове обґрунтування. Потребують узагальнення існуючі підходи до визначення поняття «інвестиції», осмислення класифікацій інвестицій і можливості їх використання для суспільно-географічних досліджень. Саме цьому присвячена пропонується стаття.

Виклад основного матеріалу. Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що в основному розумінні означає «вкладати». У більш широкому розумінні інвестиції розглядаються як вкладання капіталу й при цьому його збільшення в майбутньому.

До початку 90-х рр. в Україні категорії «інвестиції» не знаходилося місця ні в теорії, ні в практиці. Уперше це поняття з'явилося в літературі під час розгляду поняття «капітальні вкладення».

Коли в Україні почали формуватися ринкові відносини, то змінилися й наукові засади сутності інвестицій, з'явилися основні підходи до їх оцінки, а також методи та принципи здійснення інвестиційної діяльності [1].

Головним періодом інвестиційних досліджень вважаються 90-ті рр., коли проблемам теоретичного вивчення категорії «інвестиції» та головним її процесам приділялася значна увага.

Французький економіст П. Массе дає таке визначення: «Інвестиції – це акт обміну сьогоdnішнього задоволення потреби на очікування задоволення її в май-

бутньому за допомогою інвестиційних благ» [5, с. 27].

У Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» зазначено: «Інвестиція – це господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав і цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції поділяють на капітальні, фінансові та реінвестиції» [7, с. 6].

Найбільш повною вважаємо класифікацію інвестицій за різними ознаками, наведену в роботі А.С. Музиченка [6, с. 31]. Вона включає майже всі ознаки інвестицій, більшою мірою відповідає діючій статистиці та є пристосованою для цілей аналізу й прогнозування.

За об'єктами вкладання коштів інвестиції поділяються на фінансові й реальні. Фінансові інвестиції – це залучення коштів у фінансові інструменти, здебільшого цінні папери. Реальні інвестиції – це вкладення коштів (майна) у реальні активи (нематеріальні (інновації) та матеріальні).

За характером участі в справах підприємства розрізняють портфельні та прямі інвестиції. Портфельні інвестиції – господарська операція, яка передбачає придбання фінансових активів, цінних паперів за грошові кошти на фондовому ринку. Прямі інвестиції – це господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна в статутний фонд (капітал) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

За періодом інвестування виділяють короткострокові й довгострокові інвестиції. Короткострокові інвестиції – це інвестиції на період до одного року. Довгострокові інвестиції – це інвестиції на період більше одного року. Зокрема, до

останніх належать вкладення в основне виробництво, інноваційну діяльність, цінні папери строком погашення більше одного року.

За формами власності інвесторів інвестиції поділяються на іноземні, державні, приватні та спільні. Іноземні – фізичні і юридичні особи іноземних держав. Державні – державні й місцеві органи влади, державні підприємства з бюджетних фондів. Приватні – фізичні особи, а також юридичні особи з приватним капіталом. Спільні – суб'єкти певної держави й іноземних держав.

Важливим із географічної точки зору є поділ інвестицій на внутрішні й зовнішні. Перші здійснюють інвестиції в об'єкти інвестування в межах держави, другі – поза межами держави.

Треба також розмежувати «інвестиції» та «капітальні вкладення». Хоч інвестиції здійснюються здебільшого у формі капітальних вкладень, проте вони значно ширші за основним змістом, ніж капітальні вкладення. Вони охоплюють так звані реальні інвестиції (капітальні вкладення) і портфельні (фінансові) інвестиції.

Розглядаючи поняття інвестицій і процеси, які тісно пов'язані з ними, треба зупинитися на понятті «капітальні інвестиції», оскільки вони є складовою частиною інвестицій, що спрямовані на переоснащення й відтворення виробничих і невиробничих активів.

Капітальні інвестиції – це витрати на створення нових, реконструкцію й технічне переоснащення діючих основних фондів [6, с. 7].

Завдяки капітальним інвестиціям реалізуються найефективніші форми суспільної організації виробництва: його спеціалізація, кооперування й комбінування. Капітальні інвестиції включають реконструкцію, модернізацію, технічне переоснащення підприємства й

інші напрями поповнення основних засобів [6, с. 27].

Якщо проаналізувати структуру капітальних інвестицій в Україні за видами економічної діяльності за 2013 р. (рис. 1), чітко простежується, що майже половина капітальних інвестицій припадає на промисловість (35%), дещо менше на будівництво (12,7%), діяльність транспорту та зв'язку (13,5%) і операції з нерухомим майном, оренду та надання послуг підприємцям (12,3%). Найменшу кількість

капітальних інвестицій отримує сфера освіти (0,5%), охорони здоров'я й надання соціальної допомоги (1,1%), а також діяльність готелів і ресторанів (1%).

Такий розподіл інвестицій зумовлений насамперед тим, що ці галузі є найбільш розвиненими в господарстві України. Саме від діяльності промисловості, транспорту, зв'язку, а також будівництва й операцій із нерухомим майном можливо отримати найбільшу вигоду в порівняно короткий термін.

Структура капітальних інвестицій в Україні за видами економічної діяльності на 2013 рік (у %).

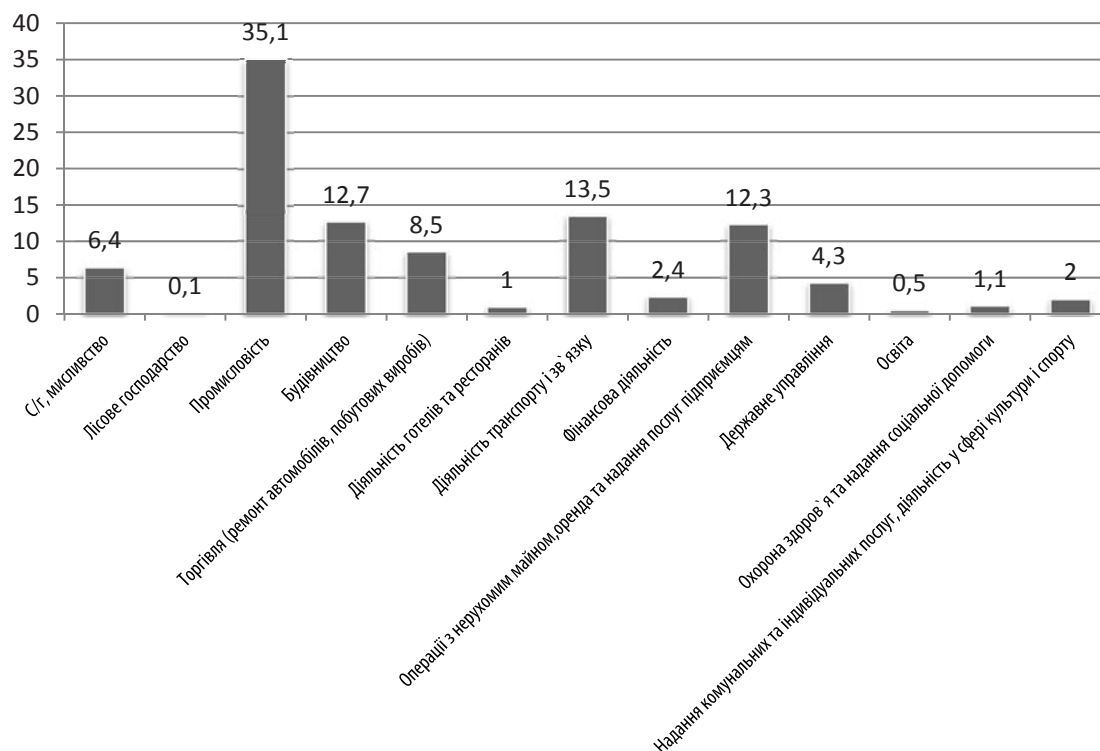

Рис. 1. Структура капітальних інвестицій в Україні за видами економічної діяльності за 2013 р. (у %)*

* Складено автором згідно з даними Державної служби статистики України [9].

На рис. 2 зображено капітальні інвестиції в Україні за регіонами за 2013 р. (у фактичних цінах, млн грн), де простежується така картина: для регіонів України характерна нерівномірність

розподілу внутрішніх інвестицій, а саме капітальних інвестицій. Найбільше їх зосереджено насамперед у Києві (79 614 млн грн), Донецькій (31 722 млн грн), Дніпропетровській (22 509 млн грн) та

Київській (20 367 млн грн) областях. Найменшу кількість капітальних інвестицій отримують Житомирська (2 893 млн грн),

Рівненська (2 771 млн грн), Чернівецька (2 229 млн грн) та Чернігівська (2 737 млн грн) області.

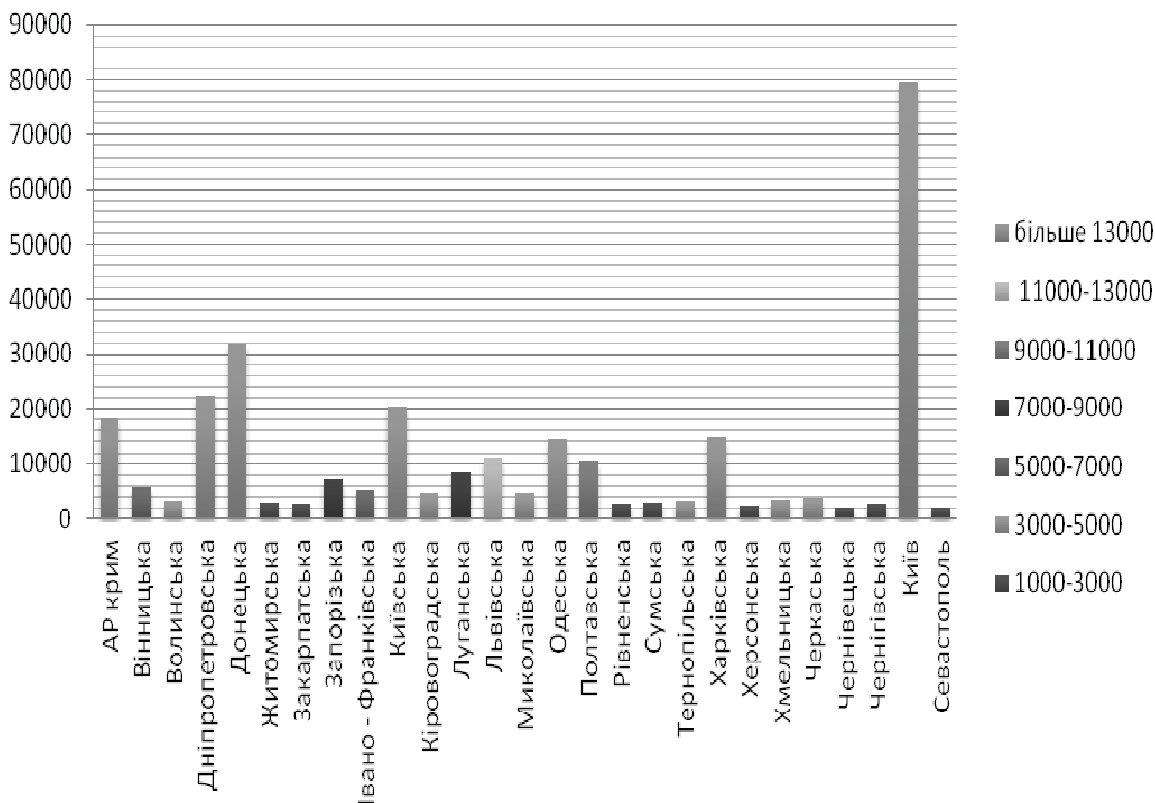

Рис. 2. Капітальні інвестиції в Україні за 2013 р. (у фактичних цінах, млн грн)*

*Складено автором згідно з даними Державної служби статистики України [9].

Таку закономірність можна пояснити високою часткою в господарстві областей тих галузей, які найбільше інвестуються, високим рівнем розвитку соціально-економічної сфери, сприятливих умов для ведення інвестиційної діяльності.

Висновки. Проблеми інвестування завжди знаходилися в центрі уваги як економічної, так і географічної науки. Проаналізувавши теоретичні погляди на сутність інвестицій, можна сказати, що інвестиції – це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін і споживання національного продукту.

Інвестиції класифікують за певними ознаками: за об'єктами вкладання коштів, за характером участі в справах підприємства, за періодом інвестування, за формами власності інвесторів, за регіональною ознакою.

Варто також зазначити, що інвестиції здійснюються здебільшого у формі капітальних вкладень.

За видами економічної діяльності майже половина капітальних інвестицій в Україні припадає на промисловість, будівництво, діяльність транспорту та зв'язку, операції з нерухомим майном, оренду та надання послуг підприємцям. Незначну кількість капітальних інвестицій отримує сфера освіти, охорони здоров'я

та надання соціальної допомоги, а також діяльність готелів і ресторанів.

У регіональному аспекті України найбільшу кількість інвестицій отримують

такі області: Київська, Дніпропетровська, Донецька.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / М.П. Денисенко. – К. : Алерта, 2003. – 338 с.
2. Дорошенко Т.В. Сутність інвестицій як економічної категорії / Т.В. Дорошенко // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 114–118.
3. Качаєв Ю.Д. Теоретико-методологічні та методичні засади інвестиційно-географічного районування України / Ю.Д. Качаєв // Український географічний журнал. – 2005. – № 3. – С. 38–43.
4. Качаєв Ю.Д. Типізація регіонів України за особливостями інвестиційної діяльності / Ю.Д. Качаєв // Український географічний журнал. – 2005. – № 4. – С. 44–50.
5. Массе П. Критерии и методы оптимального определения капиталовложений / П. Массе. – М. : Статистика, 1971. – 504 с.
6. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні : [навчальний посібник] / А.С. Музиченко. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 37. – 238 с.
8. Шарп У.Ф. Инвестиции / У.Ф. Шарп, Г.Дж. Александер, Дж.В. Бейли. – пер. с англ. – М. : Инфра-М, 2003. – 1028 с.
9. Регіони України : статистичний збірник : в 2 ч. / за ред. О.Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – К., 2013. – Ч. II. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.